

Rapport nr. 8/97

Bestandsstatus for ulv i Sørøst-Norge og Skandinavia i 1996.

av Petter Wabakken og Erling Maartmann

NB: Dette er et skannet og OCR-behandlet dokument.
Teksten er derfor ikke korrekturlest og rettet.
Det er bildet av teksten som er korrekt, ikke den kopierbare
teksten.

FYLKESMANNEN I HEDMARK

HEDMARK FYLKESHUS - 2300 HAMAR
TELEFON 62 54 40 00 - TELEX 21 623 - TELEFAX 62 54 45 57

Rapport

Tittel: Bestandsstatus for ulv i Sørøst-Norge og Skandinavia i 1996.	Rapport nr.: 8/97
	Dato: 22.10.97

Forfattere: Petter Wabakken & Erling Maartmann	Antall sider: 19
Prosjektansvarlig: Petter Wabakken	ISSN-nr: ISSN 0802-7013
Finansiering: Direktoratet for naturforvaltning, FM i Hedmark	ISBN-nr: ISBN 82-7555-073-4

Sammendrag:

Totalt ble minst 35 ulver påvist i Norge og Sverige vinteren 1995/96. Ulvens hovedutbredelse på den skandinaviske halvøya var konsentrert til midtre deler av Sverige og Sørøst-Norge. Minimum 24 av de 35 ulvene hadde tilhold Värmlands og Dalarnas län, samt Hedmark fylke. Ulv ble kun bekreftet i fem norske fylker i 1996. Samme år ble ulveskader på husdyr verken påvist eller funnet tilstrekkelig sannsynliggjort for erstatning i Norge. Vårvinteren 1996 hadde tidvis 5-7 ulver tilhold i Sørøst-Norge. En ulveflokk hadde da fortsatt tilhold på Finnskogen øst i Hedmark. For første gang på 14 år ble det førjulsvinteren samme år ikke registrert ulv i flokk eller par i det gamle yngleområdet på Finnskogen. To atskilte grupper på to dyr hadde derimot etablert fast tilhold lenger sør i Hedmark/Akershus og Østfold fylke med tilgrensende svenske områder. Norsk delbestand av den skandinaviske ulvestammen synes ikke å ha økt merkbart til og med 1996.

Antall ulver på svensk side er flerdoblet på 1990-tallet, med en gjennomsnittlig årlig bestandsvekst på ca 30%. Tre kull ulvevalper ble påvist i Sverige i 1996. Tre ulver er samme år drept illegalt eller ved uhell, alle i Sverige. Minst fem potensielt reproduktive, sannsynlige ulvepar i Skandinavia var kjent ved årskiftet 1996/97. Merkbart økt ulvebestand er forventet også på norsk side av riksgrensen de nærmeste årene.

4 emneord:

Ulv, antall, Skandinavia, 1996

Referanse:

Wabakken, P. & Maartmann, E. 1997: Bestandsstatus for ulv i Sørøst-Norge og Skandinavia i 1996. Fylkesmannen i Hedmark, miljøvernavdelingen, rapport nr. 8/97. 19 s.

INNHold

Sammendrag	s 3
Abstract	s 3
1. Innledning	s 4
2. Metodikk	s 4
3. Ulv i Norge i 1996	s 5
3.1. Generelt	s 5
3.2. Hedmark	s 6
3.3 Akershus og Østfold	s 8
4. Ulv i Sverige i 1996	s 9
5. Samlet skandinavisk ulvebestand vårvinteren 1996	s 11
6. Ulvekull født i Skandinavia i 1996	s 11
7. Skandinaviske ulveflokker og par ved årsskiftet 1996/97	s 13
8. Diskusjon	s 13
9. Litteratur	s 18

SAMMENDRAG

Totalt ble minst 35 ulver påvist i Norge og Sverige vinteren 1995/96. Ulvens hovedutbredelse på den skandinaviske halvøya var konsentrert til midtre deler av Sverige og Sørøst-Norge. Minimum 24 av de 35 ulvene hadde tilhold Värmlands og Dalarnas län, samt Hedmark fylke. Ulv ble kun bekreftet i fem norske fylker i 1996. Samme år ble ulveskader på husdyr verken påvist eller funnet tilstrekkelig sannsynliggjort for erstatning i Norge. Vårvinteren 1996 hadde tidvis 5-7 ulver tilhold i Sørøst-Norge. En ulveflokk hadde da fortsatt tilhold på Finnskogen øst i Hedmark. For første gang på 14 år ble det førjulsvinteren samme år ikke registrert ulv i flokk eller par i det gamle yngleområdet på Finnskogen. To atskilte grupper på to dyr hadde derimot etablert fast tilhold lenger sør i Hedmark/Akershus og Østfold fylke med tilgrensende svenske områder. Norsk delbestand av den skandinaviske ulvestammen synes ikke å ha økt merkbart til og med 1996. Antall ulver på svensk side er flerdoblet på 1990-tallet, med en gjennomsnittlig årlig bestandsvekst på ca 30%. Tre kull ulvevalper ble påvist i Sverige i 1996. Tre ulver er samme år drept illegalt eller ved uhell, alle i Sverige. Minst fem potensielt reproduktive, sannsynlige ulvepar i Skandinavia var kjent ved årskiftet 1996/97. Merkbart økt ulvebestand er forventet også på norsk side av riksgrensen de nærmeste årene.

ABSTRACT

During the winter 1995-96, a minimum of 35 wolves were confirmed on the Scandinavian Peninsula by track-surveys on snow. Among these, a minimum of 24 wolves were found within a joint Swedish-Norwegian distribution area concentrated to central-western parts of Sweden (Värmland and Dalarna counties) and southeastern Norway (Hedmark county). The population growth averaged approximately 30% per year from 1990 to 1996. Until 1997, the population growth has been noticeable mainly in Sweden. In 1996, all three known wolf litters were born in Sweden, and three wolves were known killed illegally or by accident, all in Sweden. At the turn of the year 1996/97, a minimum of five potential reproductive wolf pairs were known on the Scandinavian Peninsula. During the next years, the wolf population growth is expected to be noticeable, also in Norway.

1. INNLEDNING

Ulven er for tiden den eneste av de store rovdyrartene som er klassifisert som direkte truet i både Norge og Sverige. De siste 20 årene har Hedmark vært det eneste fylket i Norge med fast tilhold av ulv. På norsk side av riksgrensen har disse primært hatt tilhold i området mellom elva Glomma og grensen mot Värmlands og Dalarnas län (Wabakken m.fl. 1996). Fra slutten av 1970-årene og fram til 1996 var utbredelsen av stasjonære ulver vinterstid i Hedmark begrenset til østre deler av tre kommuner på Finnskogen, sørøst i fylket (Wabakken m.fl. 1996). Disse ulvene hadde i stor grad også tilhold i den svenske delen av Finnskogen, og på 1980-tallet var dette det eneste kjente yngleområdet for ulv i Skandinavia, dvs Sverige og Norge sett under ett. Det har derfor vært samarbeidet om felles svensk-norsk bestandsovervåking av ulv i mange år (Wabakken m.fl. 1994).

I de to land tilsammen ble det registrert 20-25 ulver i oktober-desember 1993. Av disse ble 17-21 funnet i midt-svenske barskogområder og tilgrensende strøk av Hedmark (Wabakken m.fl. 1994). Deretter har antall ulver i Skandinavia økt, og bestandstall for ulv i Midt-Sverige er rapportert til og med vårvinteren 1996 (Widen m.fl. 1995, Liberg & Glöersen 1995, Glöersen 1996). Videre er det presentert minimumstall for antall ulver i Sverige og deler av Norge for vinteren 1995-96 (Isakson 1996). For vårvinteren 1996 er forekomst av ulv også beskrevet for fire svenske län, i forbindelse med bestandsregistrering som beregningsgrunnlag for tamreinerstatning til samebyene (Bergström m.fl. 1996).

Målsettingen for denne undersøkelsen har vært å 1) oppsummere fylkesmennenes bestandsregistreringer av ulv på sporsnø i Sørøst-Norge og landet forøvrig i 1996, 2) gi en samlet oversikt over skandinavisk bestandsstatus for ulv vårvinteren 1996, 3) kartlegge yngleområder og antall valpekull av ulv i Skandinavia i 1996, og 4) presentere svensk-norsk kunnskap om ulveflokker og nye mulige ulvepar i Skandinavia, kjent ved årskiftet 1996/97.

2. METODIKK

I Norge er skadedokumentasjon og bestandsregistrering av ulv organisert av fylkesmennenes miljøvernavdelinger. De fleste miljøvernavdelingene har spesialkompetanse på store rovdyr ved rovviltkonsulent. Dessuten er det i de fleste fylker etablert et kontaktnett av lokale rapportører som varsler fylkesmennene om eventuelle meldinger om ulv i sin kommune eller sitt distrikt.

Alle miljøvernavingdelinger ble kontaktet med forespørsel om eventuelle ulvemeldinger som var bekreftet eller avkreftet av miljøvernavingdelingenes rovviltpersonell på sporsnø i 1996.

Opplysninger om eventuelle ulveskader på husdyr som var erstattet ble også innsamlet.

Med hensyn til registreringer på tvers av riksgrensen og i Sverige ble det samarbeidet med Naturvårdsverket, länstyrelser og Svenska Jägareförbundet, både ved felles kurs og i felt. Blant annet foreleste prosjektansvarlig om ulv og ulveregistrering på flere av jägareförbundets kurs for sportolkere og lokalt rovviltansvarlige. Ved utarbeidelsen av en samlet bestandsoversikt for ulv i Skandinavia vårvinteren 1996 ble det benyttet trykte arbeider fra svenske registreringer (Bergström m.fl. 1996, Glöersen 1996, Isakson 1996), supplert med personlige opplysninger, spesielt fra Västerbottens og Norrbottens län.

Pardannelser og yngling av ulv ble kartlagt ved gjentatte og lange sporinger i områder som var aktuelle. Ulvevalper ble også fotografert i 1996.

Ulveregistrering og sporing på snø i 1996 berørte to vintersesonger, som i denne undersøkelsen er definert som «vårvinter» (snødekket mark/januar-mai 1996) og «førjulsvinter» (snødekket mark/november-desember 1996).

3. ULV I NORGE I 1996.

3.1. Generelt

Meldinger om ulv, som kunne bekreftes på sporsnø i 1996, var i Norge begrenset til østlige deler av fem fylker som grenser til Sverige. Det gjaldt fylkene Nord- og Sør-Trøndelag, Hedmark, Akershus og Østfold. For resten av landet ble samtlige meldinger der ulv skulle være sett eller spor funnet på snø enten avkreftet (feil art) eller konklusjonen forble uopplært. Ulveskader på husdyr ble verken dokumentert eller erstattet i Norge i 1996.

I Nord-Trøndelag ble en ulv sett og spor på snø bekreftet i Lierne kommune i mai 1996. I april samme år ble en ulv påvist sør i Sør-Trøndelag, trolig etter en innvandring fra nordlige deler av Hedmark fylke, der ett dyr hadde tilhold i februar-mars 1996 (se 3.2.). Det er uklart om denne ulven vandret videre, f.eks. mot Nord-Trøndelag, eller om den ble i grensetraktene Sør-Trøndelag/Hedmark.

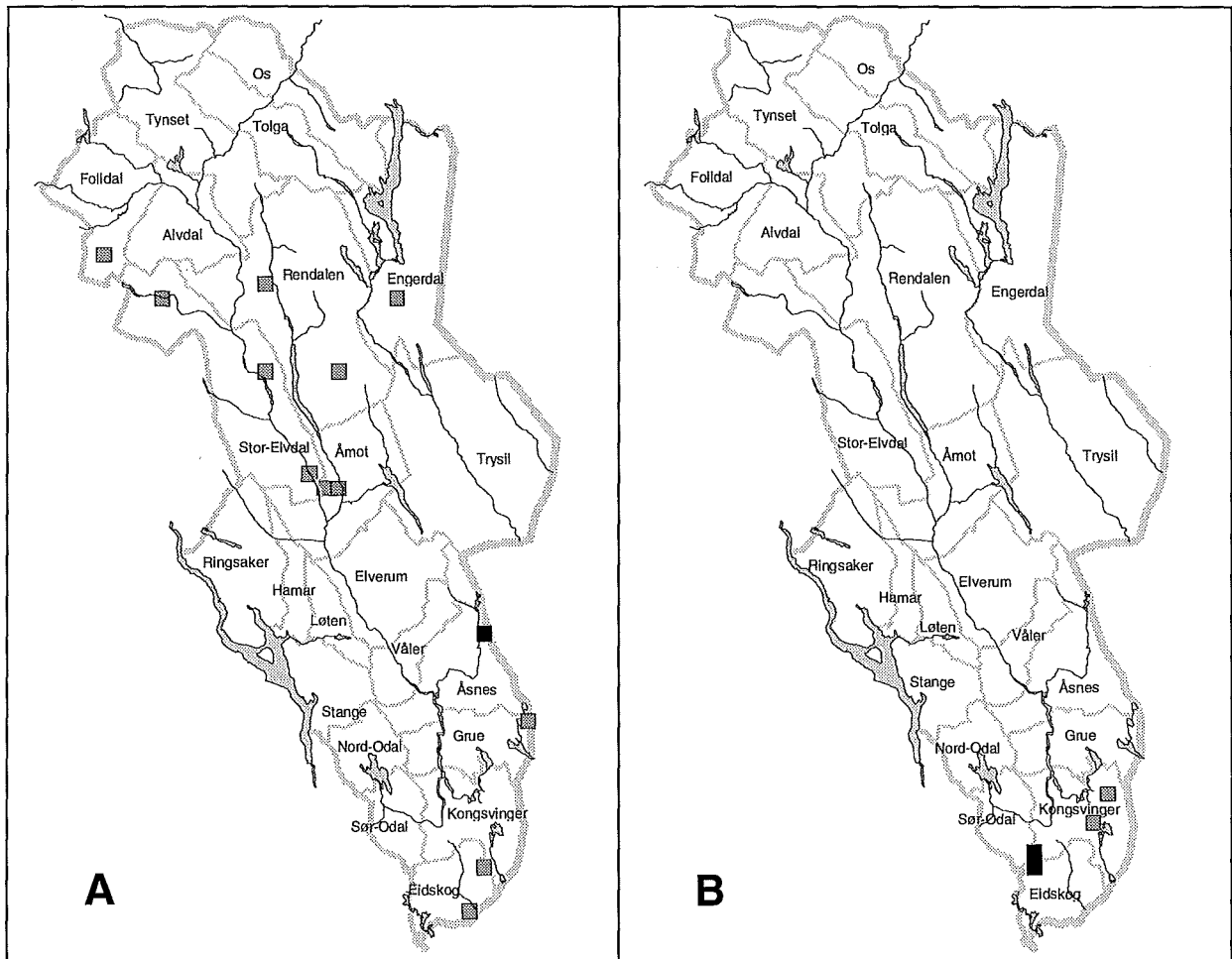
Revirmarkerende, stasjonære ulver var i 1996 begrenset til de sørøst-norske fylkene Hedmark, Akershus og Østfold. Vårvinteren 1996 ble samlet antall ulver i Sørøst-Norge vurdert til 5-7 individer, mens det i disse fylkene ble registrert fem dyr påfølgende førjulsvinter.

På landsbasis ble rovdrydrepte husdyr verken dokumentert eller erstattet som mistenkt drept av ulv i 1996. I Hedmark fylke, hvor ulv har hatt tilhold i en årrekke, virket det heller ikke som husdyreierne mistenkte ulv som noen vesentlig tapsårsak i 1996. Blant de 7722 savnede husdyrene som ble krevd erstattet som rovvilttap i dette fylket det året, ble ingen krevd erstattet som ulveskade (Wabakken m.fl. 1997).

3.2. Hedmark

Totalt ble 45 meldinger om ulv i Hedmark sjekket på sporsnø med tanke på artsbestemmelse og vurdering av antall individer i 1996. For 56% av meldingene kunne ulv bekreftes, mens i 36% av tilfellene var artsbestemmelsen feil og gjaldt arter som (antall tilfeller i parentes); gaupe (9), hund (4), rev (2) og rådyr (1). I 9% av tilfellene kunne feltarbeidet verken bekrefte eller avkrefte om dyr som var sett, eller spor som var funnet, virkelig gjaldt ulv. Disse fire meldingene forble derfor uoppklart.

Vårvinteren 1996 ble ulv registrert i ni av fylkets 22 kommuner (figur 1), og antallet ble vurdert til 4-6 individer. I tilknytning til det gamle yngleområdet for ulv på Finnskogen hadde et enslig dyr og en flokk på tre ulver tidvis tilhold i henholdsvis Grue og Åsnes kommuner. De tre dyrene holdt seg mest i Värmlands län, på svensk side av riksgrensen. Flokken bestod av en revirmarkerende tisper og to ikke-markerende, ofte lekne individer, som kan ha vært ungdyr fra et eventuelt valpekull født i 1995. Springer viste at den revirmarkerende tisper ofte

Figur 1. Enslig ulv (grått) og flere ulver i følge (svart) i Hedmark fylke vårvinteren 1996 (A) og førjulsvinteren 1996 (B) angitt i $5 \times 5 \text{ km}^2$ - ruter. Lone wolves (grey) and wolf packs (black) in Hedmark county, SE-Norway, during January-May 1996 (A) and November-December 1996 (B), presented as $5 \times 5 \text{ km}^2$ -squares.

skilte lag fra de to andre og at hun manglet en make i brunsttiden. For første gang siden vinteren 1985-86 ble det klart at det ikke lenger fantes noe reproduktivt ulvepar i de svensk-norske grensetraktene på Finnskogen.

I midt- og nord-fylket ble det i perioden 27. januar-17. mars 1996 gjort en rekke observasjoner av enslig ulv i Rendalen, Åmot og Stor-Elvdal kommuner. Springer og tidspunkt for

observasjonene sannsynliggjorde at meldingene gjaldt ett og samme individ. Ulven ble deretter sett og sporet i Folldal kommune før den sannsynligvis vandret nordover og inn i Sør-Trøndelag fylke i april samme år.

I april ble en enslig ulv registrert lengst sør i fylket i Eidskog kommune. Den innvandret trolig fra Sverige og hadde kurs mot området i Akershus der en enslig, stasjonær ulv hadde tilhold (se 3.3.). På den siste sporsnøen i mai kunne en synsobservasjon av en ulv også bekreftes i Engerdal kommune.

Førjuls vinteren 1996 ble ingen ulveflokk eller par registrert i det gamle yngleområdet på Finnskogen. Ett til to enslige dyr hadde da tilhold på svensk side av riksgrensen (Kennet Jonsson pers. medd.), men ingen av disse ble i denne perioden registrert på norsk side i Åsnes og Grue kommuner, der ulv i flokk har hatt regelmessig tilhold siden 1983. Derimot hadde nå to ulver i følge tidvis tilhold sørvest i fylket; i Kongsvinger kommune (figur 1), og etter all sannsynlighet også i vestre deler av Eidskog og sør i Sør-Odal kommune. Atskilt fra de to ble en enslig ulv dessuten registrert nordøst i Kongsvinger kommune. I motsetning til et halvt år tidligere ble ulv ikke påvist nord i Hedmark i løpet av førjuls vinteren (figur 1).

3.3. Akershus og Østfold

Vårvinteren 1996 hadde en ulv, muligens to enkeltdyr, tilhold i grensetraktene mot Sverige øst i Akershus og Østfold fylker. Ulv ble da registrert særlig ofte i Aurskog-Høland og Nes kommuner i Akershus, men aldri annet enn som enkeltdyr. Her revirmarkerte en ulv regelmessig fra og med slutten av januar, noe som tydet på at ulven hadde etablert seg som stasjonær i området. I april hadde en ikke-revirmarkerende, trolig annen ulv i Eidskog kurs

rett mot dette området. Dersom denne ulven var av annet kjønn enn den som fra før var etablert i området, ville det ikke være overraskende om det snart skulle vise seg at to dyr var i følge.

På forsommeren samme år ble det da også meldt at to ulver skulle være sett sammen, og spor på et jorde tydet på at to dyr i følge nå hadde tilhold i området. Dette kunne først bekreftes på sporsnø førjulsvinteren 1996. De to ulvene oppholdt seg da øst i Aurskog-Høland og sør i Nes kommuner, i det samme området hvor en enslig ulv hadde tilhold et drøyt halvår tidligere. Ved sporing på snø ble det påvist at disse to ulvene var identiske med de to som i samme periode ble påvist lengst sør i Hedmark.

Lengst sør i Østfold, i Halden kommune og fra tilgrensende svenske områder, ble det også meldt om to ulver sammen førjulsvinteren 1996. Dette kunne bekreftes i desember samme år. Det ble dessuten bekreftet på sporsnø at disse to dyrene var forskjellige fra de to som samtidig hadde tilhold i Akershus/Hedmark.

Fra vårvinteren til førjulsvinteren 1996 ble således ulvens bestandssituasjon i Akerhus og Østfold fylker endret fra ett, muligens to enkelt dyr til to atskilte grupper på to dyr i følge.

4. ULV I SVERIGE I 1996.

Totalt ble det registrert 32-44 ulver i Sverige vårvinteren 1996 (tabell 1). Da er en bildrept ulv ved Borås ikke medregnet.

Øst for Hedmark, i forbindelse med en registrering 28. februar 1996, påviste Svenska Jägareförbundet 23-27 ulver i Värmland og Dalarna (Glöersen 1996). En annen registrering konkluderte også med minst 23 ulver i de to län, vinteren 1995/96 (Isakson 1996). Ytterligere fem ulver ble dessuten påvist i Midt-Sverige vårvinteren 1996 (tabell 1). To av disse ulvene var et nyetablert par i Härjedalen, sør i Jämtlands län, ikke langt fra Engerdal kommune i Hedmark.

I forbindelse med länstyrelsens rovdyrregistreringer vårvinteren 1996 ble ulv påvist i 18 samebyer i Västerbotten og Norrbottens län, nord i Sverige (Bergström m.fl. 1996). Antall ulver var vanskelig å bedømme, men ble vurdert til tre, høyst sju individer (Å. Aronsson,

M.R. Bergström og R. Franzen pers. medd.). Isakson (1996) vurderte antall ulver i de to län til minst tre individer (tabell 1).

I Sør-Sverige hadde en ulv tilhold i Småland vårvinteren 1996. Dessuten ble en ulv drept ved Borås i kollisjon med bil 4. januar 1996 (Isakson 1996).

Tabell 1. Antall ulver i Sverige registrert på sporsnø, vårvinteren 1996. *Number of wolves in Sweden as estimated by snow track surveys during January-April 1996.*

REGION	FYLKE/LÄN område/kommune	ANTALL ULVER min - max	KILDE
Midt-Sverige	Värmland, Dalarna	23 - 27	Glöersen (1996)
"	"	23	Isakson (1996)
Midt-Sverige (Rest)	Gävleborg, Härjedalen, Gilhov, Degerfors	5	Isakson (1996)
Sør-Sverige	Småland	1*	Isakson (1996)
Nord-Sverige	Västerbotten, Norrbotten	3	Isakson (1996)
"	"	3 - 7	Länsstyrelsen/ Naturvårdsverket
Totalt i Sverige		32 - 44	

* En ulv ble i tillegg drept av bil ved Borås 4. januar 1996.

Førjulsvinteren 1996 ble det ikke gjennomført registrering av ulv i større omfang i Sverige. Nytt var det imidlertid at det en kort periode ble påvist et mulig nyetablert par i Västerbotten.

Her ble to felles revirmarkerende ulver sporet sammen på snø 5. og 10. november 1996, mens 7. og 9. desember samme år ble kun en ulv registrert i området (A. Gustavsson pers. medd.).

5. SAMLET SKANDINAVISK ULVEBESTAND VÅRVINTEREN 1996.

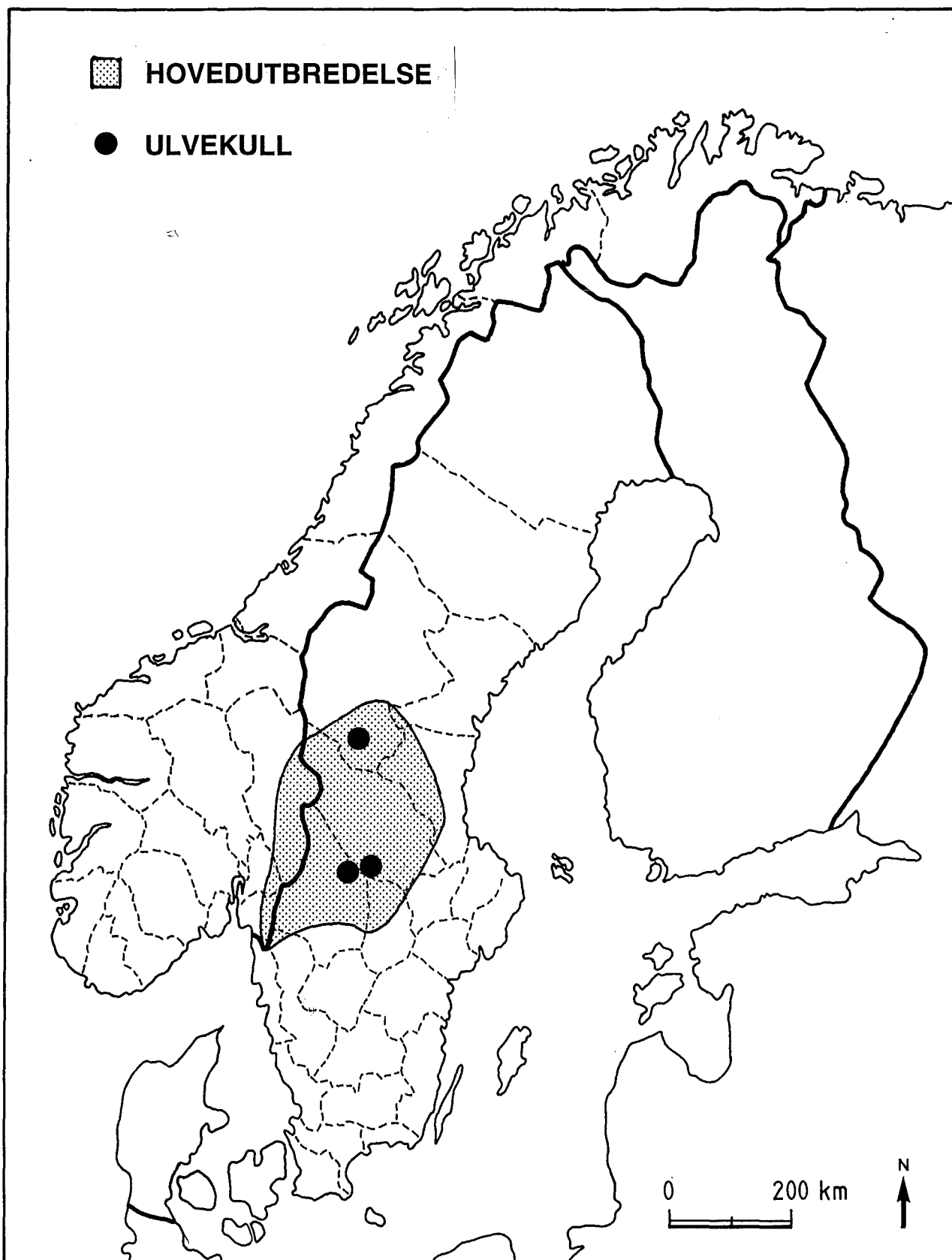
Av de 5-7 ulvene som ble påvist i Sørøst-Norge vårvinteren 1996, er 2-3 dyr ikke medregnet i bestandsestimatet for samme periode i Sverige. Det gjaldt ulven i sentrale og nordre deler av Hedmark fylke og 1-2 dyr i Akershus-Østfold. Det totale antall ulver på den skandinaviske halvøya vårvinteren 1996 ble således beregnet til 34-45 individer.

Medregnet den bildrepte ulven ved Borås, ble minst 35 ulver påvist i Skandinavia vinteren 1995/96. I alt 30 av disse ble registrert innenfor ulvens hovedutbredelse i Skandinavia, skissert i figur 2. Videre hadde minst 24 (70%) av de 35 ulvene tilhold i de tilgrensende län og fylke; Värmland, Dalarna og Hedmark.

6. ULVEKULL FØDT I SKANDINAVIA I 1996.

Tre kull med ulvevalper ble påvist i Skandinavia i 1996, alle innenfor hovedutbredelsen for ulv i 1996, og samtlige kull ble født i Sverige (figur 2). Tilveksten dette året i de to flokkene i grenseområdet mellom Värmland/Dalarna er ukjent, hovedsakelig fordi valper fra tidligere kull fortsatt kunne befinne seg i området og disse kunne på sporsnø være vanskelig å skille fra årets kull.

Det nyetablerte paret i Härjedalen fikk imidlertid sitt første valpekull i 1996. Førjulsvinteren samme år ble det her funnet spor etter en flokk på fem ulver, vurdert som tre valper i følge med foreldrene.

Figur 2. Hovedutbredelse av ulv i Skandinavia i 1996. Valpekull født i 1996 er også angitt.
Main distribution area of wolves on the Scandinavian Peninsula (grey), and loctions of wolf litters born in 1996 (black dots).

7. SKANDINAVISKE ULVEFLOKKER OG PAR VED ÅRSSKIFTET 1996/97.

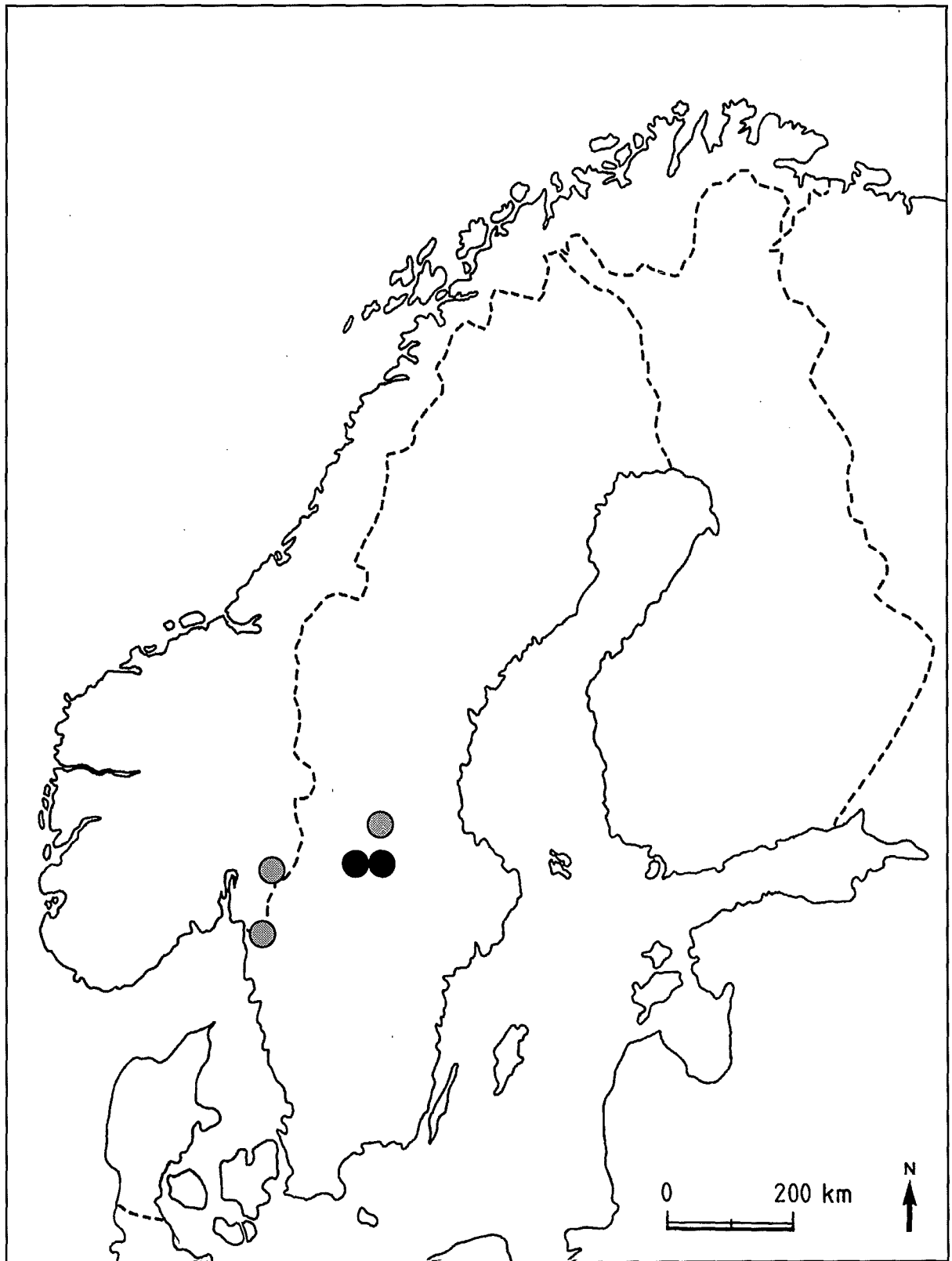
I de tre yngleområdene ble de respektive parene vurdert som intakte fram til julen 1996. Rett før nyttår ble imidlertid to ulver i Härjedalsflokken ulovlig avlivet. Påfølgende sporing på snø avslørte at den ene etter all sannsynlighet var den reproduktive hannen i flokken. Den reproduktive tispå overlevde, men var nå uten make (B. Strandberg pers. medd.).

Ved årskiftet 1996/97 var imidlertid to stasjonære dyr i følge bekreftet på sporsnø i tre nye områder, to i sørøst-norske grensetrakter mot Sverige og ett sør for Siljan, sentralt i Dalarna. Atferdsdetaljer notert under sporing tydet på at disse gruppene på to ulver var nyetablerte par av ulikt kjønn, etablert i løpet av barmarksperioden sommeren/høsten 1996. Disse seks ulvene, sammen med de to reproduktive parene i yngleområdene i Värmland/Dalarna, sannsynliggjorde at det var minst fem potensielt reproduktive ulvepar i Skandinavia ved årskiftet 1996/97 (figur 3).

8. DISKUSJON.

Mer enn hver tredje melding om ulv i Hedmark i 1996 viste seg ved nærmere undersøkelser på snø å være feil artsbestemt. Oftest ble det forvekslet med gaupe, dernest hund. Tilsvarende høye feilprosjenter av sporfunn eller observasjoner av ulv er tidligere beskrevet fra Hedmark og Norge forøvrig . Blant 285 rapporterte ulvemeldinger fra Sørøst-Norge i årene 1980-1984 var det like mange feilbestemmelser som riktige artsbestemmelser (Wabakken m.fl. 1984), mens på landsbasis var andelen feilbestemmelser 50% i 1993 (Wabakken m.fl. 1994). Også i disse undersøkelsene gjaldt feil artsbestemmelse oftest gaupe eller hund.

De mange feilbestemmelsene viser at ulv eller ulvespor i praksis er vanskelige å artsbestemme og illustrerer usikkerheten knyttet til bruk av tilfeldig innsamlede ulvemeldinger ved bestandsregistrering. Feilbestemmelsene viser også betydningen av å bruke personell med spesiell erfaring i sporbestemmelse av ulv, noe Svenska Jägareförbundet har tatt konsekvensene av i sine registreringer av ulv og gaupe. I deres läns- og delvis riksdekkende

Figur 3. Ulveflokker med intakte ynglende par (svart sirkel) og nyetablerte, potensielt reproduktive par (grå sirkel) i Skandinavia ved årsskiftet 1996/97. *Wolf packs including an intact alpha-pair (black dots) and new-established, potential reproductive pairs (grey dots) in Scandinavia at the turn of the year 1996/97.*

tellinger blir alle sporfunn først kontrollert av trenet personell i den lokale jaktvårdskretsen, før sporene igjen blir kontrollert ved stikkprøver av spesielt erfarne fagkontrollører (Liberg & Glöersen 1995).

De mange feilbestemmelsene illustrerer også betydningen av snø som medium ved bestandsregistrering av ulv. Feilmeldingene understreker dessuten vanskelighetsgraden ved å registrere eller mene for mye om ulvemeldinger i barmarksperioden, hvis ikke radiotelemetri er i bruk (Wabakken 1984). Hittil er tre enslige ulver radiomerket i Skandinavia, i årene 1984-1992. De er alle forlenget døde, og ingen skandinaviske ulver bærer for tiden radiosender (sommeren 1997). Til nå har derfor de svensk-norske ulveregistreringene i hovedsak vært konsentrert til perioder med sporsnø i vinterhalvåret.

Minst 35 ulver ble registrert på den skandinaviske halvøya vinteren 1995/96. Mer enn tre fjerdedeler av disse hadde tilhold sør for tamreinområdene i Sverige og Norge. Dessuten var forekomsten hovedsakelig konsentrert til svensk side av riksgrensen. Som på 1980- og 1990-tallet, var den skandinaviske ulvens hovedutbredelse i 1996 knyttet til tynt befolkede barskogsområder, sentralt i Värmlands län, Dalarnas län og i østre deler av Hedmark fylke. Her lever ulvene primært av elg og rådyr (Björvall, A. & Isakson, E. 1981, Björvall, A. & Isakson, E. 1983, Björvall, A. & Isakson, E. 1985, Olsson, O. & Wiktander, U. 1988, Olsson, O. & Wirtberg, J. 1989, Wabakken m.fl. 1996).

Selv om feilkildene er mange ved artsbestemmelse av ulv, er det ikke grunn til å tro at feilbestemmelser er inkludert i rapportens minimumstall for ulv i Skandinavia. Enkelte ulver kan imidlertid av flere grunner unndra seg observasjon eller være vanskelig å skille fra andre individer (Wabakken m.fl. 1982, Wabakken m.fl. 1994, Liberg & Glöersen 1995). For 1996 er det grunn til å tro at dette særlig gjaldt innenfor ulvens hovedutbredelsesområde, der det reelle antallet individer kan ha vært noe høyere enn det som ble registrert. Det synes ikke urimelig at ca. 40 ulver hadde tilhold på den skandinaviske halvøya vinteren 1995/96. På den annen side er det verdt å merke seg at for svensk del av ulvens hovedutbredelse har ulike, og delvis uavhengige registreringer, i de seinere år konkludert med omtrent de samme bestandstall. For eksempel konkluderte både Svenska Jägareförbudets og foreningen Våra Rovdjurs

inventeringer med at minst 22 ulver hadde tilhold i Dalarnas og Värmlands län vinteren 1995/96 (Glöersen 1996, Isakson 1996).

Registreringene ga etter all sannsynlighet et fullstendig bilde av hvor mange ulvepar som ynglet i Skandinavia i 1996. I år som 1996 med brukbare snøforhold og flere uavhengige, delvis riksdekkende tellinger, synes ulveflokker og par i en tynn ulvebestand å være lett oppdagbare. Slike ulver er stasjonære innen et avgrenset område hvor de etterlater høy sportetthet og mange drepte klauvdyr hvorav noen oppdages og rapporteres.

Tre kull ulvevalper ble påvist i Skandinavia i 1996, alle i Sverige. Sammenlignet med 1980-årene har antall valpekull som er født i Skandinavia økt markert på 1990-tallet. Maksimalt ett ulvepar ynglet pr. år på 1980-tallet, mens 1-3 valpekull ble registrert pr. år i perioden 1990-96. Flere ynglinger og det økte antall ulver som er registrert på 1990-tallet illustrerer at den skandinaviske ulvestammen er i vekst. Vårvinteren 1990 var den svensk-norske stammen trolig på mindre enn 10 dyr (Wabakken unpubl.), førjulsvinteren 1993 var 20-25 dyr kjent (Wabakken m.fl. 1994) og som oppsummert i denne rapporten ble minst 35 ulver påvist i Skandinavia vinteren 1995/96. De første sju årene av 1990-tallet er således bestanden mer enn tredoblet, med en gjennomsnittlig bestandsvekst pr. år på ca. 30%. Økningen har imidlertid ikke vært jevn mellom år. For eksempel i Värmland-Dalarna, som inkluderte de viktigste yngleområdene for ulv, registrerte Svenska Jägareförbundet 26 ulver i 1995 og minimum 23 dyr i 1996 (Liberg & Glöersen 1995, Göersen 1996). Veksten i den svensk-norske bestanden har heller ikke vært jevnt fordelt mellom de to land. Så langt på 1990-tallet har veksten i hovedsak berørt svenske arealer, øst for Hedmark.

Økningen i den skandinaviske ulvestammen har med andre ord hittil vært lite merkbar i Norge, og det registrerte antall ulver i Sørøst-Norge var i 1996 ikke vesentlig høyere enn hva det har vært siden midten av 1980-tallet. I Akershus-Østfold hadde flere dyr tilhold ved årskiftet 1996/97, men samtidig var bestanden redusert lokalt i det viktige yngleområdet på Finnskogen. Her hadde en ulveflokk eller et par tilhold på begge sider av riksgrensen hvert år i perioden 1983-1995. Dette var det eneste yngleområdet for ulv som berørte Norge i 20-årsperioden, 1977-1996. En flokk på tre dyr hadde fortsatt tilhold på Finnskogen vårvinteren

1996, men et halvt år seinere var det bare spor av enkeltdyr i området. Dette forhindrer imidlertid ikke at et nytt par kan etablere seg der da minst en stasjonær ulv fortsatt hadde tilhold på svensk side ved årskiftet 1996/97.

At husdyr ikke ble erstattet verken som ulveskade eller mistenkt ulveskade i Norge i 1993 og 1996 er en annen indikasjon på at svært få ulver hadde tilhold på norsk side i første halvdel av 1990-tallet.

Selv om økningen i den skandinaviske ulvestammen hittil har vært lite merkbar i Norge kan dette raskt endres. Ulver kan ha stor aksjonsradius og utvandrende individer født i Midt-Sverige kan potensielt nå de fleste steder på den skandinaviske halvøya. Økt bestand på svensk side vil derfor før eller siden bli merkbar også på norsk side av riksgrensen.

Dessuten var det kjent minst fem mulig reproduktive ulvepar i Skandinavia ved årskiftet 1996/97. Det kunne ikke fastslås at alle par bestod av individer som var kjønnsmodne og av ulikt kjønn. Innenfor ulvens hovedutbredelse var vårvinteren 1997 svært mild og sporsnøforholdene så dårlige at det dessuten ikke var mulig å ha oversikt over eventuelt flere nyetablerte par som kunne yngle i 1997.

De siste 35 årene er maksimalt tre ulveynglinger registrert i Skandinavia i ett og samme år, blant annet i 1996. Det ville ikke være overraskende dersom 1997 skulle vise seg å bli et rekordår med fire eller flere valpekull født på den skandinaviske halvøy. Forutsatt at sporsnøforholdene blir brukbare, vil dette bli klarlagt vinteren 1997/98.

9. LITTERATUR

- Bergström, M.-R., Attergaard, H., From, J. & Mellquist, H. 1996. Järv, Lodjur och varg i renskötselområdet. Länsstyrelsen i Västerbottens län. Meddelande 9 - 1996. 16 s.
- Bjärvall, A. & Isakson, E. 1981. Älgen favoritbytet for Värmlandsvargen. Svensk Jakt 119 (9): 763-767.
- Bjärvall, A. & Isakson, E. 1983. En vinter i vargarnas spår. Svensk Jakt 121 (11): 178-184.
- Bjärvall, A. & Isakson, E. 1985. Rapport från vargavintern 1984-1985. Sveriges Natur 76 (4): 32-35.
- Glöersen, G. 1996. Rapport från lo- och varginventeringen 1996. Svenska Jägareförbundets viltövervakning. Stensilrapport 7 s.
- Isakson, E. 1996. Varg i Sverige 1995/96. Våra Rovdjur 2/96: 5-13.
- Liberg, O. & Glöersen, G. 1995. Lodjurs- och varginventeringar 1993-1995. Svenska Jägareförbundet, Viltforum 1995: 1. Uppsala.
- Olsson, O. & Wiktander, U. 1988. Bytesval hos varg i norra Värmland sommaren 1985. Fauna 41: 56-60.
- Olsson, O. & Wirtberg, J. 1989. Vargens bytesval i norra Värmland 1988, jämfört med tillgången på älg och rådjur. Exsomensarbete, Lunds universitet. 22 s.
- Widen, P., Brittas, R. & Sennstam, Bo. 1995. Varg i Mellansverige vintern 1994-95. Länsstyrelserna och länsjaktvårdsföreningarna i Z, W, S och T län. Rapport 12 s.

- Wabakken, P. 1984. Bør ulv i svensk-norske grensetrakter radiomerkes? *Jakt & Fiske* 113 (4): 56-59.
- Wabakken, P., Sørensen, O.J. & Kvam, T. 1982. Ulv i Sørøst-Norge. Registreringsproblematikk og minimumsbestand. *Viltrapport* 20. 33 s.
- Wabakken, P., Sørensen, O.J. & Kvam, T. 1984. Wolves in southeastern Norway. *Fauna norv.* Ser. A 5: 50-52.
- Wabakken, P., Linnell, J. & Andersen, R. 1996. Ulv i Hedmark - en utredning foretatt i forbindelse med Forsvarets planer for Regionfelt Østlandet, del 6. NINA-NIKU/Høgskolen i Hedmark Oppdragsmelding 417. 16 s.
- Wabakken, P., Bjärvall A., Ericson M. & Maartmann, E. 1994. Bestandsstatus for ulv i Skandinavia oktober - desember 1993. Fylkesmannen i Hedmark, miljøvernavdelingen, rapport 5/94. 18 s.
- Wabakken, P., Maartmann, E., Berg, J. & Gjerlaug, H.C. 1997. Forvaltning av fredet rovvilt i Hedmark i 1996 - Bestandsregistrering, forebyggende tiltak, skadedokumentasjon og erstatninger. Fylkesmannen i Hedmark, miljøvernavdelingen, rapport 7/97. 51 s.